

Список бібліографічних посилань

1. Циба В. Т. Основи теорії кваліметрії : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 160 с.
2. Азгальдов Г. Г. Теория и практика оценки качества товаров (основы кваліметрії). М. : Экономика, 1982. 256 с.

Отримано 06.02.2020

УДК [159.98:351.74](477)

Наталя Едуардівна МІЛОРАДОВА,

*професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0002-0716-9736>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СЦЕНАРНОГО ПЛАНУВАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ПОЛІ- ЦЕЙСЬКОГО

Автором розглянуто дев'ять послідовних етапів професійного сценарного планування як різновиду когнітивної діяльності щодо постановки цілей і завдань стосовно побудови особистого професійного майбутнього. Визначено мету, основні завдання та результати роботи на кожному з етапів. Визначено особливості проведення індивідуальних та групових занять на кожному із зазначених етапів.

Однією із складових професійно-психологічного супроводження професіогенезу працівників поліції є розвиток умінь особистісного професійного сценарного планування.

Уперше теорія сценарію була розроблена Е. Берном [1, с. 229] та його колегами в середині 60-х років ХХ століття. Науковець підкреслював, що людина має один або декілька життєвих сценаріїв, які закладаються ще в ранньому дитинстві, формують самосприйняття дитини і образ світу, та мають у нашому уявленні чітку структуру. Послідовники та прихильники цієї теорії доповнювали та розширювали її, аналізуючи особливості взаємодії в межах сценаріїв: Т. Келер [6] (теорія драйверів людини), К. Стайнер [5] (особливості сценарних посилань) та описуючи різні соціальні ролі: засновник віктимології Ч. Тойч [4] (віктимні життєві сценарії), С. Б. Карпман [7] (динамічний трикутник взаємодії). Дослідники Е. Ф. Зесер та Е. Е. Симанюк [3, с. 40–42], базуючись на дослідженнях О. О. Бодальова [2], розглянули вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на сценарії професійного розвитку особистості та виокремили їх види.

Кожна людина в змозі усвідомити та проаналізувати особистісні сценарні тенденції та виявити невірні, програті рішення, а потім перетворити

їх на ефективні. Це стосується всього життя людини та проявляється в усіх сферах як у особистісному житті, так і у професійному. Так, ми розуміємо *професійний сценарій* як план особистої, активно-суб'єктної та відповідальної самореалізації у конкретному професійному середовищі, розгортання якого залежить від взаємовпливу об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Будування особистого професіогенетичного сценарію поряд із врахуванням факторів та умов включає в себе: формулювання цілей, розгляд шляхів їх досягнення, перевірку цих шляхів на реалістичність та екологічність, бачення перспектив та пошук ресурсів для їх досягнення. Цей процес можна назвати сценарним плануванням професійного шляху. Якщо вважати особистий професійний сценарій за особистий бізнес-проект, то *професійне, сценарне планування* доцільно розглядати як різновид когнітивної діяльності щодо постановки цілей і завдань стосовно професійного майбутнього та визначення оптимальних засобів їх реалізації.

Основним *змістом* сценарного планування є конструювання, створення різних «історій», різних і однаково правдоподібних варіантів розвитку майбутнього, які є добре структурованими і логічними.

Метою особистісного професійного сценарного планування є постановка цілей і завдань стосовно професійного майбутнього та визначення оптимальних засобів їх реалізації; перенесення професійного майбутнього в психологічне сьогодення.

Основні завдання:

1. Аналіз поточного рівня розвитку базових психологічних характеристик професіогенезу та існуючих сценарних тенденцій.
2. Усвідомлення ризиків та переваг домінуючих сценарних тенденцій.
3. Установлення ключових факторів ближнього зовнішнього професійно-освітнього середовища.
4. Установлення ключових факторів дальнього зовнішнього професійно-освітнього середовища.
5. Ранжування за важливістю й ступенем невизначеності ключових факторів внутрішнього та зовнішнього професійно-освітнього середовища. Визначення найбільш впливових та дієвих факторів.
6. Визначення логіки кожного з можливих у конкретній ситуації професійних сценаріїв: основна ідея сценарію, ризики та переваги, шляхи досягнення, ресурси, очікувані результати, особливості сценарних характеристик (вектору, темпу, траєкторії).
7. «Очищення» сценаріїв. Розгляд основних сценарноутворюючих факторів; усвідомлення та акцентування уваги на ресурсах, стосовно актуалізації визначених факторів.
8. Визначення найбільш реалістичного сценарію особистого професійного розвитку.

9. Постановка конкретних цілей та визначення конкретних кроків стосовно реалізації визначеного сценарію.

Заняття з професійного сценарного планування доцільно починати, використовуючи групову форму проведення. Перше групове заняття акцентує увагу учасників на визначенні термінології та основних підходів щодо професійного сценарного планування.

Розглянемо більш детального дев'ять послідовних етапів професійного сценарного планування.

1. Психолог пояснює, що перший етап починається з аналізу поточного рівня розвитку базових психологічних характеристик професійного розвитку працівника та існуючих сценарних тенденцій. На цьому етапі необхідно оперувати результатами, що використовувались у роботі з портфолію та результатами діагностичного етапу із використанням певних методик. Тобто проводиться аналіз фактичного професіогенетичного стану особистості.

2. На другому етапі психолог ознайомлює працівників із можливими ризиками та перевагами домінуючих сценарних тенденцій та організовує групову дискусію стосовно факторів впливу (негативних та позитивних) на формування сценаріїв професіогенетичного розвитку.

3. Третім етапом роботи є встановлення ключових факторів ближнього та дальнього зовнішнього професійно-освітнього середовища та їх ранжування за важливістю і ступенем невизначеності. Визначення найбільш впливових та дійових факторів.

Фактори внутрішнього та зовнішнього професійно-освітнього середовища визначають успіх чи невдачу реалізації сценарію, тобто це те, що впливає на професійний розвиток працівника поліції як в межах ЗВО та на робочому місці. Мозговим штурмом учасники визначають перелік цих факторів та визначають їх значущість як індивідуально, так і в групі.

Працівники окремо ранжують внутрішні та зовнішні фактори та визначають наявність зв'язку між ними та їх вплив на побудову особистого професійного сценарію. Для виокремлення зовнішніх факторів впливу на сценарне планування доцільно скористатися схемою аналізу PEST. При проведенні аналізу PEST виділяють політичні, економічні, соціокультурні та технологічні чинники впливу.

Результатом роботи на цьому етапі є визначення того, що відбувається обов'язково, а що може статися випадково. Це визначає рівень та якість підготовки до можливого впливу різних факторів на професійний розвиток.

Аналізуючи зовнішні та внутрішні фактори та їх обов'язковість і випадковість впливу на професійний розвиток, доцільним є визначення оптимального індивідуального сценарію в межах зазначених факторів.

4. Наступним етапом сценарного планування є визначення логіки кожного з можливих у конкретній ситуації професійних сценаріїв: основна

ідея сценарію, ризики та переваги, шляхи досягнення, ресурси, очікувані результати, особливості сценарних характеристик (вектору, темпу, траєкторії). Тобто кожен працівник розглядає свій особистий сценарій у контексті наявності існуючих показників базових психологічних характеристик, можливостей та ресурсів їх зростання та стабілізації. Прописує декілька можливих варіантів розвитку професійної кар'єри та визначає переваги та недоліки кожного з них. Також розглядаються стратегії їх реалізації.

5. Наступний етап «очищення» сценаріїв. Його сутність визначається тим, що працівники встановили найбільш важливі фактори-драйвери, які визначають логіку розвитку кожного з описаних сценаріїв. Необхідно повернутися до третього етапу та знову розглянути ключові фактори та оцінити їх зв'язок із виокремленими факторами за кожним із зазначених сценаріїв. Оцінити їх з боку реалістичності, енергозатратності, екологічності, безпечності та тривалості.

6. Після оцінки сценарію за такими критеріями необхідно обрати найбільш реалістичний та встановити конкретні кроки стосовно його реалізації.

Наприклад, що можливо зробити для реалізації свого професійного сценарію: зараз, протягом 30 хвилин; протягом наступних 24 годин; тижня; місяця тощо.

Результатом такої роботи є розвиток навичок аналізу особистих досягнень та перспектив подальшого професійного розвитку з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів та побудова оптимального, гармонійного особистого професійного сценарію.

Список бібліографічних посилань

1. Берн Э. Трансакционный анализ в психотерапии / пер. с англ. А. Грузберг. М. : Эксмо, 2009. 416 с.
2. Бодалёв А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. М. : Флинта ; Наука, 1998. 168 с.
3. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Психология профессиональных деструкций : учеб. пособие. М. : Академ. проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2005. 240 с.
4. Тойч Дж. М., Тойч Ч. К. Второе рождение или искусство познать и изменить себя ; пер. с англ. М., 1998. 183 с.
5. Claude M., Steiner Ph. D. Scripts People Live. Grove Press, 1990. 332 p.
6. Kahler Taibi, Capers Hedges. The Miniscript. *Transactional Analysis Journal*. 1974. № 4 (1). Pp. 26–42.
7. Karpman S. B. Fairy tales and script drama analysis. *Transactional Analysis Bulletin*. 1968. № 7 (26). Pp. 39–43.

Отримано 08.02.2020

